

KOŚCIÓŁ PW. ŚW. BARBARY W GDAŃSKU

DOKUMENTACJA POWYKONAWCZA

**PRAC KONSERWATORSKICH PÓŁNOCNEJ ELEWACJI WIEŻY KOŚCIOŁA
(ETAP VI)**

Autor dokumentacji:

mgr Tomasz Korzeniowski

Gdańsk 2024

Spis treści

1. OBIEKT	3
1.1. NAZWA OBIEKTU, ADRES	3
1.2. LOKALIZACJA WRAZ Z MAPKĄ SYTUACYJNĄ	3
1.3. NAZWA WŁAŚCICIELA.....	3
1.4. NUMER REJESTRU ZABYTKÓW	3
1.5. HISTORIA OBIEKTU WRAZ Z ARCHIWALNĄ IKONOGRAFIĄ.....	4
2. WYKAZ WCZEŚNIEJSZYCH DOKUMENTACJI NA TEMAT OBIEKTU WRAZ Z LOKALIZACJĄ ICH PRZECHOWYWANIA (ZA OSTATNIE 5 LAT)	10
3. PRACE PRZEPROWADZONE W RAMACH DOTACJI	12
3.1. CZAS TRWANIA PRAC	12
3.2. WYKONAWCA PRAC.....	12
3.3. OPIS STANU ZACHOWANIA WRAZ Z DOKUMENTACJĄ FOTOGRAFICZNĄ.....	12
3.4. PRZEBIEG ORAZ FAKTYCZNIE ZREALIZOWANY PROGRAM PRAC Z PODANIEM METOD, MATERIAŁÓW I TECHNIK WYKORZYSTANYCH PODCZAS REALIZACJI WRAZ Z OZNACZENIEM GRAFICZNYM ZAKRESU PRAC	20
3.5. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA PRZEBIEGU PRAC	22
3.6. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA OBIEKTU PO ZAKOŃCZENIU PRAC	36
4. OŚWIADCZENIE BENEFICJENTA	42

1. Obiekt

1.1. Nazwa obiektu, adres

Kościół parafialny pw. św. Barbary w Gdańsku, ul. Długie Ogrody 19, 80-761 Gdańsk

1.2. Lokalizacja wraz z mapką sytuacyjną

Kościół jest zlokalizowany na działce ew. nr 45/2, obręb 100. Obiekt posiada dostęp do drogi publicznej: od strony południowej od ul. Długie Ogrody oraz od strony zachodniej od ul. Św. Barbary.

Ilustracja 1. Lokalizacja kościoła Św. Barbary na współczesnym planie katastralnym [źródło: e-mapa.net]

1.3. Nazwa właściciela

Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Barbary w Gdańsku.

1.4. Numer rejestru zabytków

Kościół parafialny pw. św. Barbary został wpisany do rejestru zabytków nieruchomych województwa pomorskiego 22 marca 1994 r. pod nr 1096 (obecnie 1446). Ponadto znajduje się na terenie miasta Gdańsk w zasięgu nowożytnych fortyfikacji, tj. na obszarze objętym ochroną konserwatorską na podstawie wpisu do rejestru zabytków nieruchomych województwa

pomorskiego dnia 11.10.1947 r. pod nr 8 (obecnie nr 15), a zarządzeniem Prezydenta RP z dnia 8.09.1994 r. uznanym za pomnik historii.

1.5. Historia obiektu wraz z archiwalną ikonografią

Późnogotycki kościół św. Barbary, znajdujący się u zbiegu ul. Św. Barbary i ul. Długie Ogrody w Gdańsku, jest świątynią parafialną Parafii Długie Ogrody z siedzibą dekanatu Gdańsk Dolne Miasto. Świątynia jest orientowana, z czterdziestometrową wieżą po stronie zachodniej.

Nie jest znana data fundacji kościoła, jednak na podstawie literatury przyjmuje się, że został on wybudowany ok. 1430 r. w miejscu kaplicy szpitalnej wzmiankowanej już w 1387 r. (*Barbara Capella*). Miano kościoła parafialnego uzyskał w 1456 r. Wiadomo, że w latach 1499, 1537 oraz 1545 miały miejsce pożary kościoła.¹ Po ostatnim pożarze kościół odbudowano i przekształcono na świątynię protestancką.

W latach 1613-1620 miał miejsce generalny remont kościoła. Wówczas po stronie zachodniej wzniesiono lub nadbudowano wieżę w stylu renesansowym. W 1619 r. zamontowano zegar i ukończono budowę hełmu, który pokryto miedzianą blachą. Niesymetryczne ustawienie wieży może sugerować, że już w XV w. planowano budowę nawy południowej.

W latach 1726-1728 do kościoła od strony południowej dobudowano nawę w stylu barokowym. W latach 1806-1807 świątynię przejęły wojska pruskie i wykorzystały obiekt jako magazyn kawalerii i szpital wojskowy. Dopiero w 1833 r. kościół ponownie zaczął być wykorzystywany na cele religijne przez gminę ewangelicką. W 1850 r. dobudowano zakrystię, której ślady widoczne są w elewacji północnej, a w 1874 r. otynkowano wnętrze kościoła. W latach 1907-1914 odnowiono okna z maswerkami.

W wyniku działań wojennych w trakcie II wojny światowej kościół został poważnie zniszczony - był jednym z najbardziej zniszczonych obiektów sakralnych Gdańska. Odbudowę świątyni rozpoczęto dopiero w 1956 r., a w 1959 r. stała się ona oficjalnie własnością kościoła katolickiego. W 1966 r., podczas odbudowy świątyni ze zniszczeń wojennych, podjęto decyzję o rozebraniu barokowej nawy południowej. Ściana południowa, oddzielająca niegdyś korpus kościoła od nawy południowej, została w 1975 r. ozdobiona nowoczesnymi witrażami ze szkła

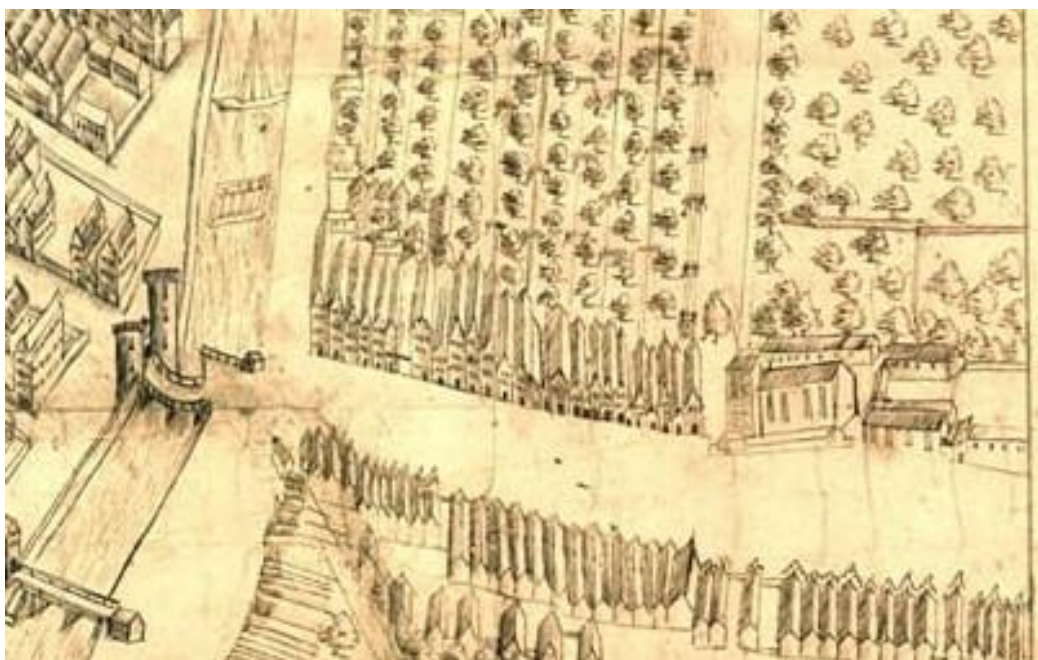
¹ Według Lecha Krzyżanowskiego mała cegła renesansowa, z której zbudowano przypory po stronie północnej może wskazywać, że wzniesiono je w II połowie XVI w. Możliwe więc, że powstały w czasie naprawy zniszczeń spowodowanych pożarem.

hutniczego projektu Barbary Massalskiej. Wystrój prezbiterium jest współczesny, kościół zdobi siedem zabytkowych rzeźb przekazanych przez Muzeum Narodowe w Gdańsku.

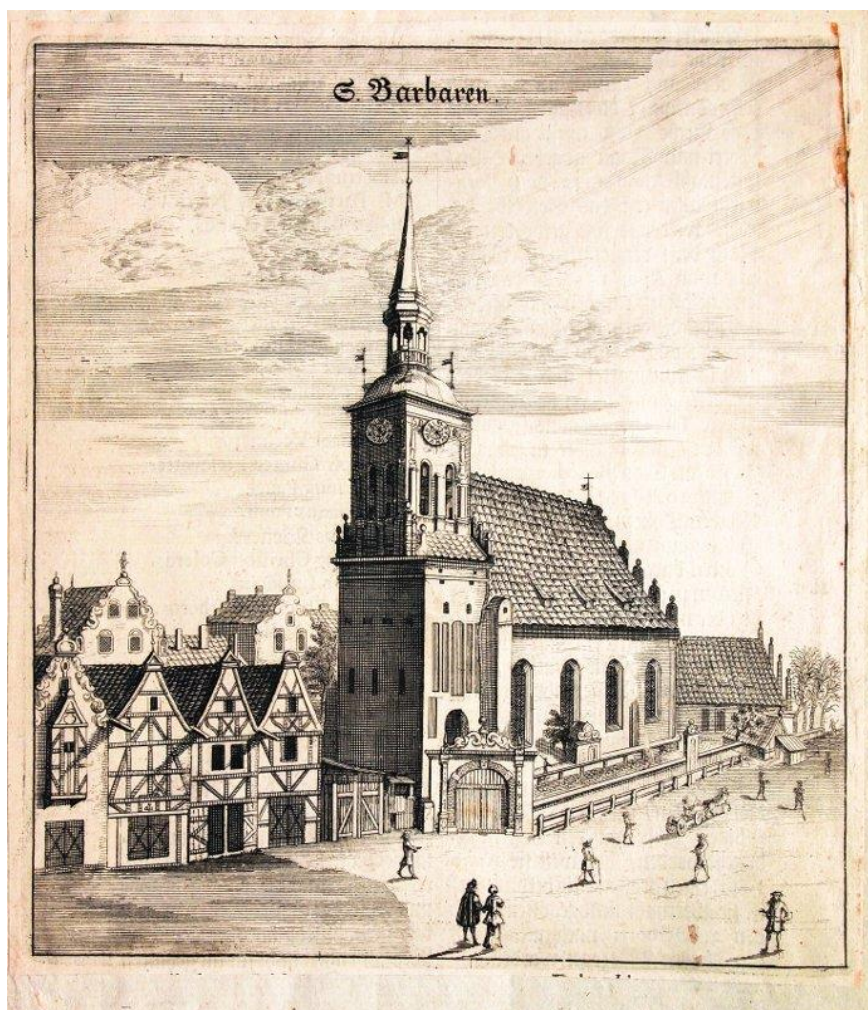
Po odbudowie korpus kościoła został przykryty dachem dwuspadowym z lukarnami, krytym blachą miedzianą.

W obiekcie występuje kilka rodzajów cegieł o różnej porowatości i nasiąkliwości, wmurowanych w budynek w różnym czasie. Można dostrzec też różnego rodzaju zaprawy, które nie tylko spoinują mur, ale również imitują materiał ceramiczny. Większość zapraw pochodzi z powojennej odbudowy świątyni.

Od 2020 roku prowadzone były prace konserwatorskie elewacji kościoła: w latach 2020-2021 elewacji korpusu, a od roku 2022 elewacji wieży. (Etap IV tych prac, zakończony w 2024 roku, jest przedmiotem niniejszej dokumentacji). W latach 2021-2023 zrealizowano etapy I-III stabilizacji i wzmocnienia konstrukcyjnego murów kościoła, natomiast w latach 2022-2024 wykonano etapy I-III izolacji przeciwwilgociowej poziomej.

Ilustracja 2. Kościół św. Barbary na planie sztokholmskim, ok. 1600 r. [źródło: https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/K0007569_00001#?c=&m=&s=&cv=&xywh=-7886%2C-683%2C24672%2C13597]

Ilustracja 3. Kościół św. Barbary na rycinie z 1688 r. [źródło: gedanopedia.pl]

Ilustracja 4. Kościół św. Barbary, M. Deisch, 1761-1765 [źródło:gedanopedia.pl]

Ilustracja 5. Kościół św. Barbary, około 1870 [źródło:gedanopedia.pl]

Ilustracja 6. Kościół św. Barbary od strony wschodniej, pocz. XX w. [źródło: zabytek.pl]

Ilustracja 7. Kościół św. Barbary w 1912 r. [źródło: fotopolska.eu]

Ilustracja 8. Stan wieży i korpusu kościoła po zniszczeniach z 1945 r. [źródło: Gdańsk historyczny]

Ilustracja 9. Kościół Św. Barbary w trakcie powojennej odbudowy [źródło:trójmiasto.pl]

2. Wykaz wcześniejszych dokumentacji na temat obiektu wraz z lokalizacją ich przechowywania (za ostatnie 5 lat)

- Dokumentacja prac konserwatorskich i restauratorskich elewacji kościoła pw. św. Barbary w Gdańsku, Etap I : wschodnia elewacja kościoła, mgr T. Korzeniowski, Gdańsk 2019

Miejsce przechowywania:

- Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Barbary, ul. Długie Ogrody 19, 80-761 Gdańsk
- Urząd Miasta Gdańska, ul. Nowe Ogrody 8/12, 80-803 Gdańsk

- Dokumentacja prac konserwatorskich i restauratorskich elewacji kościoła pw. św. Barbary w Gdańsku, Etap II: elewacja północna i zachodnia korpusu kościoła, mgr T. Korzeniowski, Gdańsk 2020

Miejsce przechowywania:

- Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Barbary, ul. Długie Ogrody 19, 80-761 Gdańsk
- Urząd Miasta Gdańska, ul. Nowe Ogrody 8/12, 80-803 Gdańsk

- Dokumentacja prac konserwatorskich i restauratorskich elewacji kościoła pw. św. Barbary w Gdańsku, etap III: elewacja południowa korpusu kościoła, mgr T. Korzeniowski, Gdańsk 2021

Miejsce przechowywania:

- Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Barbary, ul. Długie Ogrody 19, 80-761 Gdańsk
- Urząd Miasta Gdańska, ul. Nowe Ogrody 8/12, 80-803 Gdańsk

- Projekt architektoniczno-budowlany: Projekt stabilizacji konstrukcyjnej kościoła pw. św. Barbary w Gdańsku poprzez rdzeniowe wzmacnianie murów wraz z poziomą izolacją przeciwwilgociową, T. Korzeniowski, B. Piotrowski, Gdańsk 2021

Miejsce przechowywania:

- Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Barbary, ul. Długie Ogrody 19, 80-761 Gdańsk
- Urząd Miasta Gdańska, ul. Nowe Ogrody 8/12, 80-803 Gdańsk

- Dokumentacja powykonawcza. Izolacja przeciwwilgociowa pozioma murów kościoła pw. św. Barbary w Gdańsku (etap I), T. Korzeniowski, Gdańsk 2022

Miejsce przechowywania:

- Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Barbary, ul. Długie Ogrody 19, 80-761 Gdańsk
- Urząd Miasta Gdańska, ul. Nowe Ogrody 8/12, 80-803 Gdańsk

- Dokumentacja powykonawcza prac konserwatorskich zachodniej elewacji wieży kościoła pw. św. Barbary w Gdańsku - etap III, T. Korzeniowski, Gdańsk 2022

Miejsce przechowywania:

- Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Barbary, ul. Długie Ogrody 19, 80-761 Gdańsk
- Urząd Miasta Gdańska, ul. Nowe Ogrody 8/12, 80-803 Gdańsk

- Dokumentacja powykonawcza prac konserwatorskich południowej elewacji wieży kościoła (etap V), T. Korzeniowski, Gdańsk 2023

Miejsce przechowywania:

- Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Barbary, ul. Długie Ogrody 19, 80-761 Gdańsk
- Urząd Miasta Gdańska, ul. Nowe Ogrody 8/12, 80-803 Gdańsk

- Dokumentacja powykonawcza. Wzmocnienie murów kościoła (etap IV) wraz z poziomą izolacją przeciwwilgociową (etap III), T. Korzeniowski, Gdańsk 2024

Miejsce przechowywania:

- Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Barbary, ul. Długie Ogrody 19, 80-761 Gdańsk
- Urząd Miasta Gdańska, ul. Nowe Ogrody 8/12, 80-803 Gdańsk

3. Prace przeprowadzone w ramach dotacji

Prace konserwatorskie elewacji południowej wieży kościoła przeprowadzono dzięki dotacji Gminy Miasta Gdańska oraz Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

3.1. Czas trwania prac

25.09.2024 – 15.11.2024 r.

3.2. Wykonawca prac

Firma Aurea Porta Konserwacja Zabytków Tomasz Korzeniowski

ul. Św. Ducha 109/1

80-834 Gdańsk

3.3. Opis stanu zachowania wraz z dokumentacją fotograficzną

Z uwagi na bardzo zły stan zachowania ceglanej elewacji wieży istotne było rozpoznanie przyczyn niszczenia obiektu oraz przeprowadzenie interwencji konserwatorskiej. Na stan

zachowania zabytku wpłynęły w dużej mierze czynniki atmosferyczne, zniszczenia wojenne oraz przeprowadzone w obrębie wieży remonty.

Na elewacjach wieży kościoła zaobserwowano liczne spękania o charakterze konstrukcyjnym. W złym stanie zachowania były zarówno cegły, jak i zaprawy oraz elementy kamienne. Niektóre cegły osypywały się lub całkowicie odpadały od powierzchni elewacji. Detale kamienne zostały częściowo zdemontowane z uwagi na całkowitą korozję elementów kotwiących. Niektóre z kamiennych obelisków rozpadły się na kilka części. Tego rodzaju zniszczenia składowych części muru mogły powodować zagrożenie dla osób znajdujących się w najbliższym otoczeniu obiektu.

W obrębie elementów najbardziej narażonych na działanie wody zaobserwowano mikroorganizmy. Obecność mikroorganizmów prowadzi do stałego utrzymywania się zawilgocenia, które w okresie zimowym, w związku z działaniem niskich temperatur, skutkuje systematycznym niszczeniem struktury muru.

Bardzo zniszczona była również strefa cokołowa, która przez działanie wody gruntowej oraz wody opadowej ulegała powolnej degradacji. Widoczne były liczne spękania, a pudrująca się powierzchnia cegieł i odpadające od ściany fragmenty stanowiły bardzo poważne zagrożenie. Na stan gzymsu w dużej mierze negatywnie wpłynęły nieszczelności w pokryciu dachowym.

Z uwagi na liczne zniszczenia wojenne część kościoła została zrekonstruowana. Cegła użyta do odbudowy ma inną fakturę i teksturę niż oryginalne cegły występujące w obrębie obiektu. Wyraźnie widoczna była również różnica kolorystyczna, która wpływała negatywnie na odbiór estetyczny obiektu. Ponadto zaobserwowano, że w wielu miejscach dokonano napraw przy użyciu betonu, który pomalowano w celu imitacji koloru cegły. Taki materiał mocno uszczelnia powierzchnię, a cegła pod betonem ulega powolnej degradacji.

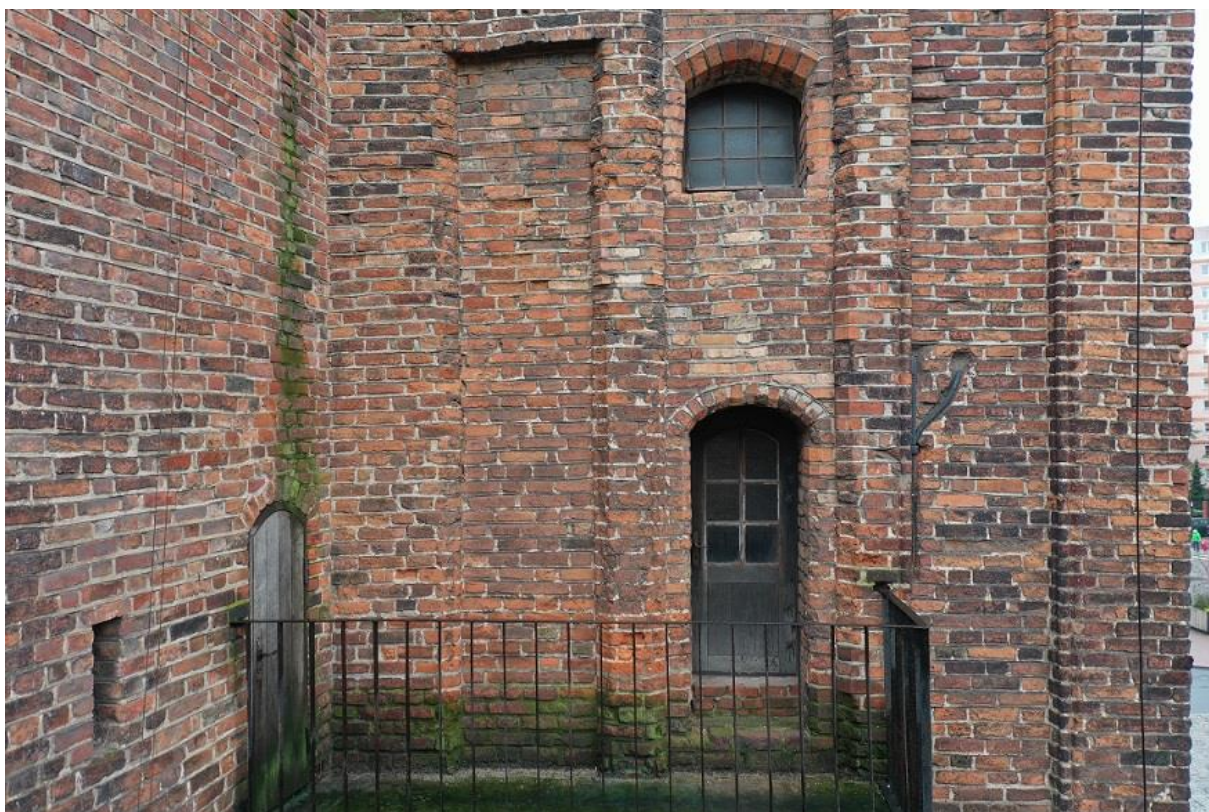
Celem prac konserwatorskich było wstrzymanie postępującej degradacji murów wieży kościoła. Dzięki realizacji prac zwiększy się szansa na zachowanie zabytku i jego autentycznej substancji.

Ilustracja 10. Kościół pw. św. Barbary. Widok ogólny od północnego zachodu

Ilustracja 11. Kościół pw. św. Barbary. Widok ogólny od południowego wschodu

Ilustracja 12. Elewacja północna wieży. Mchy i porosty

Ilustracja 13. Uszkodzenia i ubytki cegieł

Ilustracja 14. Porosty, uszkodzenia i ubytki cegieł

Ilustracja 15. Uszkodzony gzyms

Ilustracja 16. Uszkodzony gzyms

Ilustracja 17. Porosty, zabrudzone cegły i elementy kamienne

Ilustracja 18. Porosty, zabrudzone cegły i elementy kamienne

Ilustracja 19. Porosty, uszkodzenia cegieł i zapraw

Ilustracja 20. Ubytki cegieł i zapraw

Ilustracja 21. Porosty oraz ubytki cegieł i zapraw

3.4. Przebieg oraz faktycznie zrealizowany program prac z podaniem metod, materiałów i technik wykorzystanych podczas realizacji wraz z oznaczeniem graficznym zakresu prac

Prace konserwatorskie i restauratorskie realizowano w oparciu o *Program prac konserwatorskich zespołu elewacji korpusu i wieży kościoła p.w. św. Barbary przy ul. Długie Ogrody 19 w Gdańsku* (mgr T. Korzeniowski, Gdańsk 2017), stanowiącego podstawę decyzji nr BMKZ.4125.2145.2017.SG.2 z dnia 28.12.2017 r. oraz decyzji zmieniającej nr ZN.5142.1582.2020.KA z dnia 12.11.2020 r.

Przed rozpoczęciem prac konserwatorskich wykonano dokumentację stanu zachowania obiektu. Następnie usunięto wszystkie luźne elementy stanowiące zagrożenie. Wykonano wstępną dezynfekcję elewacji środkami grzybobójczymi metodą opryskiwania. Do zabiegu wykorzystano preparat biobójczy Pufas, będącym roztworem podchlorynu sodu. Opryskiwanie połączono z doczyszczaniem mechanicznym przy użyciu szczotek z włosia syntetycznego. Zabieg powtórzono po 24 godzinach zgodnie z zaleceniami producenta.

Po wstępnej dezynfekcji oczyszczono elewację z luźnych zabrudzeń oraz nawarstwień przy użyciu niskociśnieniowej metody strumieniowo-ściernej przy wykorzystaniu mieszanki miękkich kruszyw z zastosowaniem strumienia o ciśnieniu nieprzekraczającym 1 atmosfery.

Następnie w sposób mechaniczny usunięto wtórne spoiny cementowe i cementowo-wapienne, które wpływały negatywnie na odbiór estetyczny obiektu. Mechanicznie usunięto również silnie zdeintegrowane cegły, których ubytki powstały w wyniku działania soli oraz bakterii nitryfikacyjnych i przekraczały 50% objętości, a pozostała część pod względem technicznym nie dawała możliwości wzmocnienia strukturalnego preparatami krzemoorganicznymi.

Na kolejnym etapie prac przeprowadzono zabieg wzmocnienia strukturalnego zapraw i cegieł. Preparat KSE firmy Remmers, oparty na estrach etylowych kwasu krzemowego, aplikowano na powierzchnię materiałów porowatych przy użyciu pędzla, doprowadzając do strukturalnego nasycenia. Po zakończeniu wzmocnienia oraz wysezonowaniu muru rozpoczęto prace związane z uzupełnianiem ubytków zaprawami barwionymi w masie, a także prace murarsko-tynkarskie. Przed rozpoczęciem prac murarskich wzmocniono tynki i wypełniono pustki, wykorzystując zaprawę mineralną PLM. Podczas prac murarskich wykorzystano zaprawę Optolith Optosan TrassMortel. Do prac tynkarskich wykorzystano zaprawę opartą na wapnie trasowym Optolith StuckoGrob połączoną z zaprawą Optolith StuckoFein. Wcześniej uzupełnione powierzchnie zabezpieczono siatką zbrojeniową. Zaprawy tynkarskie wzbogacono dodatkiem płukanego piasku. Uzupełnienia

ubytków cegieł oraz kamiennych detali nakładano na uprzednio przygotowane zbrojenia wykonane z drutu aluminiowego lub ze stali nierdzewnej, w zależności od rodzaju i wielkości ubytku. Zbrojenie wklejono w materiał zabytkowy na żywicę epoksydową Epidian 5 z utwardzaczem Z-1. Takie same postępowanie przyjęto w przypadku klejenia uszkodzonych elementów oraz osadzania ich ponownie w obrębie elewacji. W trakcie tego zabiegu użyto prętów karbowanych ze stali nierdzewnej. Do uzupełnienia ubytków w ceglach oraz kamieniu wykorzystano zaprawę mineralną Restauriermortel firmy Remmers. W przypadku ubytków w obrębie spoin wykorzystano zaprawę Fugenmortel TK firmy Remmers. Stopień wypełnienia zaprawy odpowiednim kruszywem dostosowano do uziarnienia zaprawy oryginalnej.

Kościół pw. Św. Barbary, widok na wieżę od północnego zachodu

Zakres prac zrealizowanych przed 2024 r.

Zakres prac zrealizowanych w 2024 r.

3.5. Dokumentacja fotograficzna przebiegu prac

Ilustracja 22. Dezynfekcja

Ilustracja 23. Dezynfekcja

Ilustracja 24. Demontaż luźnych elementów

Ilustracja 25. Demontaż luźnych elementów

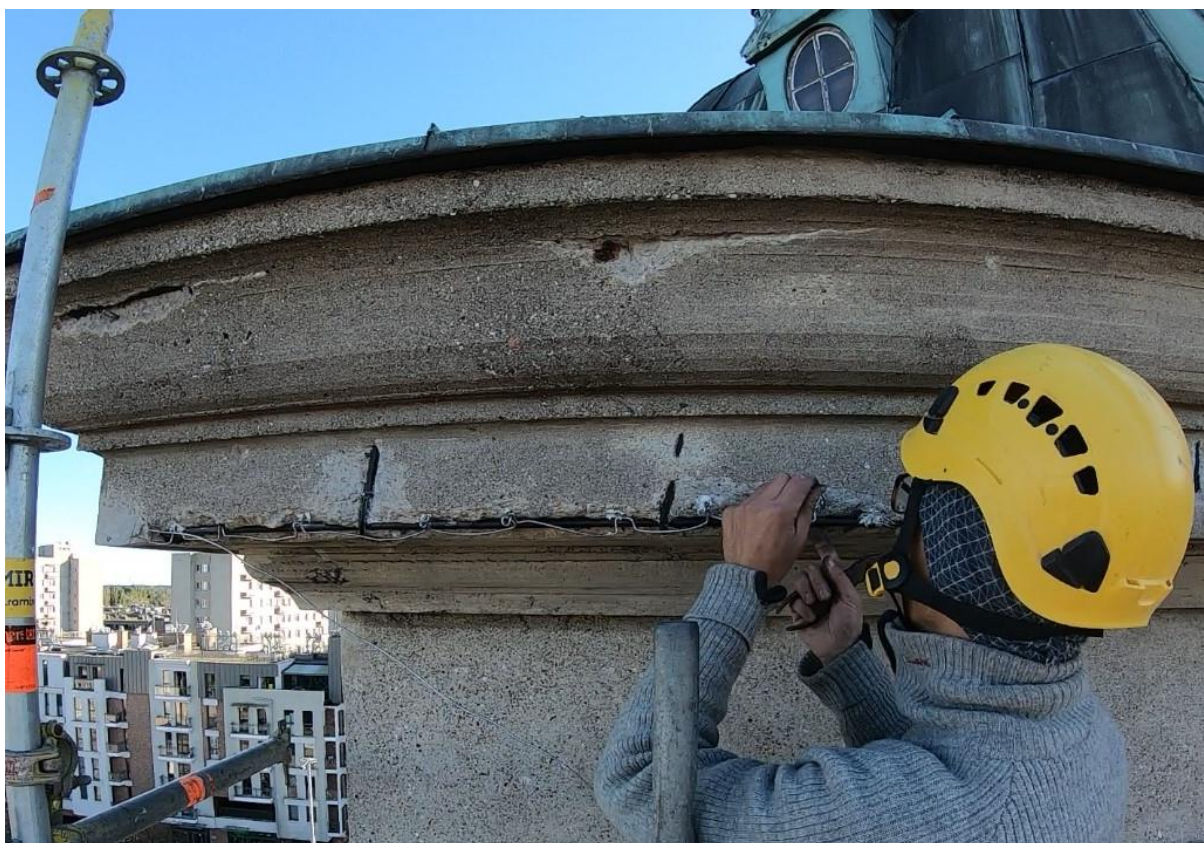
Ilustracja 26. Demontaż luźnych elementów

Ilustracja 27. Demontaż luźnych elementów

Ilustracja 28. Zabezpieczenie antykorozyjne

Ilustracja 29. Zbrojenia pod uzupełnienie ubytków

Ilustracja 30. Uzupełnianie ubytków

Ilustracja 31. Uzupełnianie ubytków

Ilustracja 32. Wzmocnienie strukturalne cegieł

Ilustracja 33. Wzmocnienie strukturalne cegieł

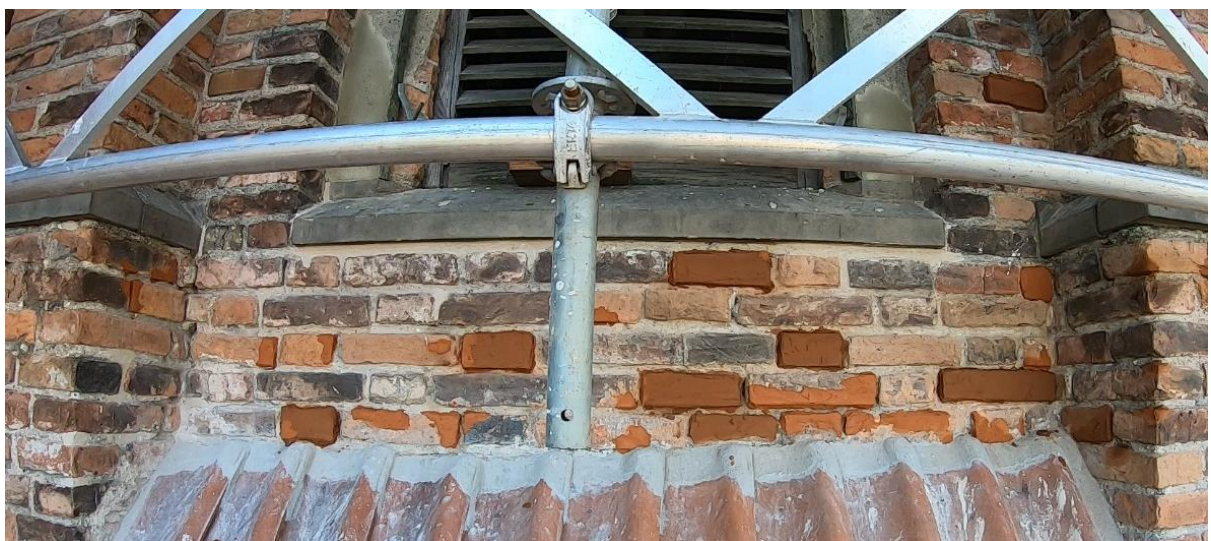
Ilustracje 34-36. Wykonanie zbrojeń i uzupełnianie ubytków tynkarskich

Ilustracja 37. Zbrojenia pod uzupełnienie ubytków cegieł

Ilustracja 38. Uzupełnianie ubytków cegieł

Ilustracje 39-41. Wykonanie zbrojeń i uzupełnianie ubytków cegieł

Ilustracja 42. Uzupełnianie ubytków zapraw

Ilustracja 43. Uzupełnianie ubytków cegieł

Ilustracja 44. Uzupełnianie ubytków cegieł

Ilustracja 45. Uzupełnianie ubytków zaprawy

Ilustracje 46-47. Uzupełnianie ubytków gzymsu

Ilustracje 48-49. Uzupełnianie ubytków gzymsu

Ilustracje 50-51. Uzupełnianie ubytków gzymsu

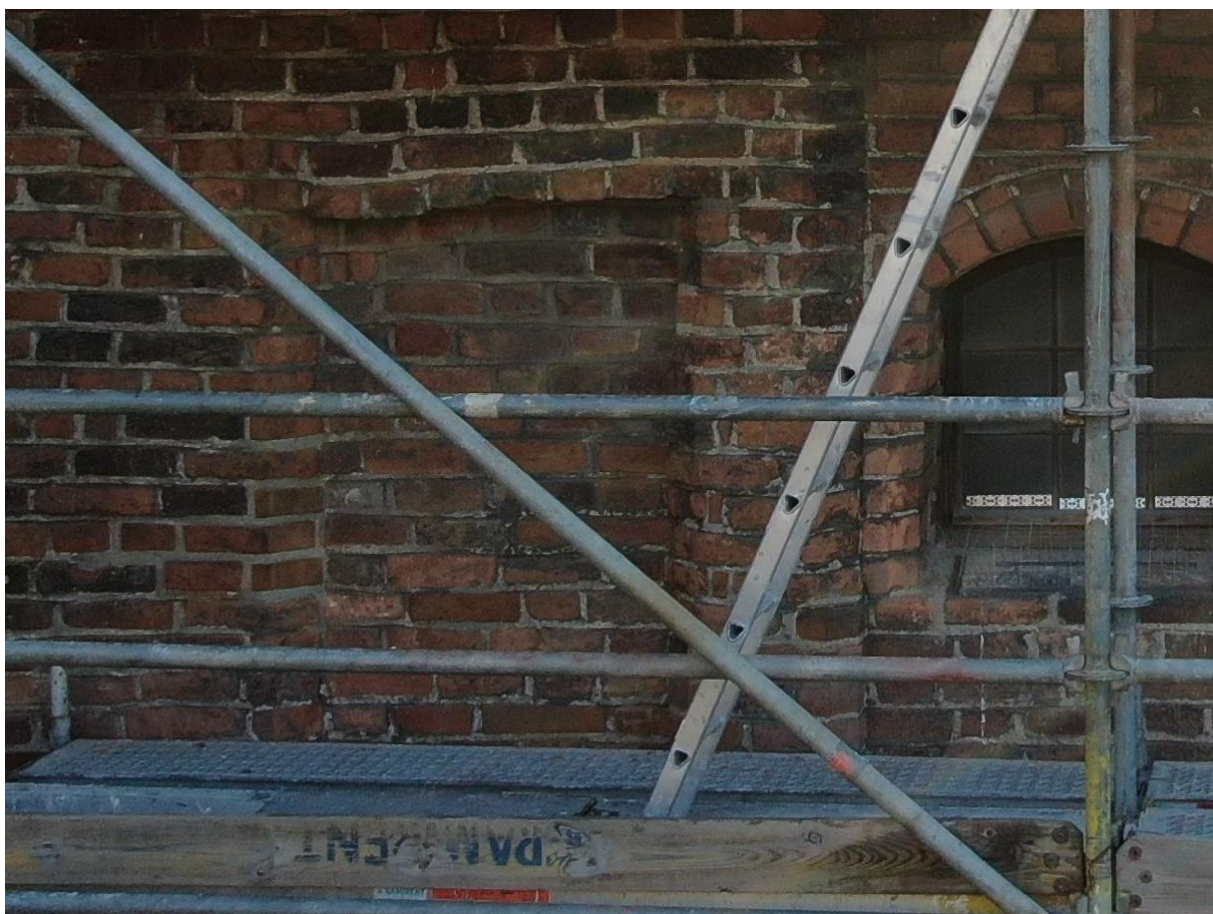
3.6. Dokumentacja fotograficzna obiektu po zakończeniu prac

Ilustracje 52-53. Obiekt po zakończeniu prac

Ilustracja 54. Obiekt po zakończeniu prac

Ilustracja 55. Obiekt po zakończeniu prac

Ilustracja 56. Obiekt po zakończeniu prac

Ilustracja 57. Obiekt po zakończeniu prac

Ilustracja 58. Obiekt po zakończeniu prac

Ilustracja 59. Obiekt po zakończeniu prac

Ilustracja 60. Obiekt po zakończeniu prac

Ilustracja 61. Obiekt po zakończeniu prac

Ilustracja 62. Obiekt po zakończeniu prac

Ilustracja 63. Obiekt po zakończeniu prac

4. Oświadczenie beneficjenta